

ਸਿਵਲ ਫੁਟਕਲ

ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਐਚ. ਆਰ. ਖੰਨਾ, ਜੇ. ਜੇ. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਨੇਮੀ ਚੰਦ ਜੈਨ- ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ

ਬਨਾਮ

ਦਿੱਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਪੰਜਾਬ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ,- ਉੱਤਰਦਾਤਾ।

1961 ਦੀ ਸਿਵਲ ਰਿੱਟ ਨੰ. 1379

ਪੰਜਾਬ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਆਫ਼ ਲੈਂਡ ਟੈਨਿਊਰਜ਼ ਐਕਟ (1953 ਦਾ X) -- ਸੈਕਸ਼ਨ 2(8) ਬਨੀਅਰ ਜਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਜ਼ਮੀਨ- ਕੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ "ਜ਼ਮੀਨ" ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਪੰਜਾਬ ਲੈਂਡ ਟੈਨੈਂਸੀ ਐਕਟ, 1953 ਦੀ ਧਾਰਾ 2(8) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਹੀ ਅਰਥ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਐਕਟ, 1887 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ। ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਐਕਟ, 1887 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ "ਜ਼ਮੀਨ" ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਅਸਲ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਸਦੀ ਭਵਿੱਖੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਆਫ਼ ਲੈਂਡ ਟੈਨਿਊਰਸ ਐਕਟ, 1953 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ "ਜ਼ਮੀਨ" ਦੇ ਵਰਣਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਨਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਜੇ. ਵੱਲੋਂ 1 ਫਰਵਰੀ, 1963 ਨੂੰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਸਵਾਲ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਕੇਸ ਰੈਫਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਜਸਟਿਸ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਮਾਨਯੋਗ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਜਸਟਿਸ ਐਚ. ਆਰ. ਖੰਨਾ ਵੱਲੋਂ 14 ਨਵੰਬਰ, 1963 ਨੂੰ ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਅਧੀਨ ਪਟੀਸ਼ਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 31 ਜੁਲਾਈ, 1961 ਅਤੇ 31 ਮਾਰਚ 1960, ਦੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਅਤੇ 2 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਰਿੱਟ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਢੁਕਵੀਂ ਰਿੱਟ, ਆਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਹੀਰਾ ਲਾਲ ਸਿੱਬਲ, ਅਤੇ ਜੀ. ਪੀ. ਜੈਨ, ਵਕੀਲ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਲਈ।

ਐਚ. ਐਸ. ਦੁਆਬੀਆ, ਵਧੀਕ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ, ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਲਈ।

ਆਰਡਰ

ਖੰਨਾ, ਜੇ. ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੇ.ਏ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਇਹੀ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਵਿੱਚ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ। 1952-53 ਦਾ, 1953 ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਸਕਿਉਰਿਟੀ ਆਫ਼ ਲੈਂਡ ਟੈਨਿਊਰਸ ਐਕਟ ਨੰ. 10 ਦੀ ਧਾਰਾ 2(8) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦੇ ਜਵਾਬ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ)।

ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਤੱਥ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਰੇਵਾੜੀ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਖੇਤਰ ਸਮੇਤ ਕਾਫ਼ੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ 15 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1953 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਕੋਲ ਕੁਝ ਅਨੁਮਤੀਯੋਗ ਖੇਤਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਤੀਹ ਮਿਆਰੀ ਏਕੜ ਜਾਂ ਸੱਠ ਆਮ ਏਕੜ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਨੁਮਤੀਯੋਗ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਰਾਖਵਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਖੇਤਰ ਵਜੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਸੀ। ਐਕਟ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਈ ਇੱਕ ਖੇਤਰ ਰਾਖਵਾਂ ਰੱਖਿਆ। 1959 ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਕਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਗੈਰ ਕਾਸ਼ਤਯੋਗ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਐਕਟ ਵਿੱਚ, ਅੱਗੇ ਇਹ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚੀ ਏ-1 ਵਿੱਚ ਦੱਸੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਗੈਰ ਕਾਸ਼ਤਯੋਗ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਜਾਂ ਚਰਾਗਾਹ ਲਈ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ 1960 ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਤੀਹ ਸਟੈਂਡਰਡ ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਦਰਖਾਸਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਲੈਕਟਰ ਨੇ 1 ਜਨਵਰੀ, 1960 ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਘਿਰਮੁਮਕੀਨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 5 ਜਨਵਰੀ, 1960 ਨੂੰ ਕਲੈਕਟਰ ਨੇ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਫਾਈਲ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ, ਰੇਵਾੜੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਅੱਗੇ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਰਕਬਾ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਗਿਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੇ ਮਿਤੀ 3 ਮਾਰਚ, 1960 (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਏ-4) ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਪਾਟ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕੁਝ ਖਸਰੇ ਪਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜ਼ਮੀਨ,

ਜਿਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉਸ ਅਨੁਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਪਾਈ ਗਈ। ਹੋਰ ਹੁਕਮ ਵੀ ਮੰਗੇ ਗਏ। ਕਲੈਕਟਰ ਨੇ ਫਿਰ 21 ਅਗਸਤ, 1960 ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਖੇਤਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੇ 22 ਮਾਰਚ, 1960 ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਰਕਬਾ, ਜੋ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਕੁੱਲ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਫਿਰ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੇ 31 ਮਾਰਚ, 1960 ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਗਿਣਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਸਕੋਰ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਇਤਰਾਜ਼, ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੰਨਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੁਆਰਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਵਿੱਤ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਉਸ ਹੁਕਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਅਤੇ ਰੀਵਿਜ਼ਨ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਕੁਲੈਕਟਰ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 226 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੌਜੂਦਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ।

ਜਦੋਂ ਪਟੀਸ਼ਨ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ, ਜੇ. ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਆਈ, ਤਾਂ ਨਿਰਧਾਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਹੀ ਸਵਾਲ ਇਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੀ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਜ਼ਮੀਨ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਿ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਉੱਠਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਵੱਡੀ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (8) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਉਹੀ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਇਸਨੂੰ 1887 ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 4(1) ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ। ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਐਕਟ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"ਜ਼ਮੀਨ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਸਬੇ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਚਰਾਗਾਹ ਲਈ, ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਜਿਹੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ।"

ਉਪਰੋਕਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਦੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ:

- (1) ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਸਬੇ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਜੋਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹੈ; ਅਤੇ
- (2) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ, ਜਾਂ ਚਰਾਗਾਹ ਲਈ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਵਾਲ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਸਬੇ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ। ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਦੂਜਾ ਹਿੱਸਾ, ਮੇਰੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਚਰਾਗਾਹ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਹੈ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਚਰਾਗਾਹ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। 1929 ਦੇ ਭੂਮੀ ਮਾਲ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਿਨਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਚਾਰ ਵਾਢੀਆਂ ਲਈ ਅਣ-ਬੋਲੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਜ਼ਮੀਨ ਵਜੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ, ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਠ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਅਣ-ਬੋਲੀ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ, ਨੂੰ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ "ਜ਼ਮੀਨ" ਦੇ ਵਰਣਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਬੰਜਰ ਜਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਅਲੀਨੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਲੈਂਡ ਐਕਟ, 1900 ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (3) ਵਿੱਚ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:-

"ਭੂਮੀ" ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕਸਬੇ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜਾਂ ਚਰਾਗਾਹ ਲਈ ਉਪ-ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਬਜ਼ਾ ਜਾਂ ਛੱਡੀ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ-

- (a) ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਢਾਂਚੇ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ;
- (b) ਕਿਸੇ ਜਾਇਦਾਦ ਜਾਂ ਹੋਲਡਿੰਗ ਦੇ ਮੁਨਾਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ;
- (c) ਕਿਸੇ ਘਟੀਆ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਉੱਤਮ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਭੁਗਤਾਨ ਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ-ਮਾਲੇ ਦਾ ਕੋਈ ਬਕਾਇਆ ਜਾਂ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਠ;

- (d) ਕਿਰਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ;
- (e) ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਜਿਵੇਂ ਕਿ;
- (f) ਕਿੱਤੇ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰ;
- (g) ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਾਰੇ ਰੁੱਖ।"

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਐਲੀਨੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਲੈਂਡ ਐਕਟ, 1900 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ (ਏ) ਤੋਂ (ਜੀ) ਜੋੜਨ ਕਾਰਨ, ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ ਸੀ। ਦੇ ਦੇ. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਜਾਣਗੀਆਂ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਲਈ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸੀ। "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਐਲੀਨੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਲੈਂਡ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੋਪੀ ਮੱਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮੁਹੰਮਦ ਯਾਸੀਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਵਿੱਚ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛੇ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿਲਡਿੰਗ ਸਾਈਟ ਵਜੋਂ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। , ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਮੰਦਰ ਗੀਤਾ ਭਵਨ ਸ਼ਿਰੀ ਕੁਰੂਖਮੇਤਰ ਜੀਰਨ ਉਦਾਰ ਕੁਰੂ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਾਲਾ ਮਨਸਾ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਵੀਹ ਸਾਲ ਪਰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਨਾਂ ਖੇਤੀ ਪਏ ਪਏ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਬਾਗ਼ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖਿਅਤ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਜ਼ਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਹੈ, ਪਰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਕਾਸ਼ਤ ਅਧੀਨ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਸ਼ਤ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ਼ਬਦ "ਜ਼ਮੀਨ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ "ਜ਼ਮੀਨ" ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਕਿਰਾਏਦਾਰੀ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਅਸਲ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ। .

ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਗਣਨਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਾਦੀਦ ਜਾਂ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਦਾਇਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ "ਜ਼ਮੀਨ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੋਧ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਬੰਜਰ ਜ਼ਾਦੀਦ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਜ਼ਮੀਨ, ਜਿਸਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚੀ A-4 ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਵਾਧੂ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਰਿੱਟ ਜਾਰੀ ਕਰੀਏ। ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਲਾਗਤ ਦੀ ਵਸੂਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਕੀਲ ਦੀ ਫੀਸ 75 ਰੁਪਏ।

ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ, ਜੇ.-ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਕੇ.ਐਸ.ਕੇ.

ਡਿਸਕਲੇਮਰ : ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ੀ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕਮਲ ਕੁਮਾਰ, ਟਰਾਂਸਲੇਟਰ।